

Anna Emmanuela Klich OSU

 <https://orcid.org/0000-0001-8481-0745>
anna.klich@upjp2.edu.pl

 <https://ror.org/0583g9182>

Pawłowa zachęta do życia poddanego Duchowi Świętemu

 <https://doi.org/10.15633/ps.28106>

Anna Emmanuela Klich OSU – dr hab., adiunkt w Katedrze Hermeneutyki Biblijnej i Judaistyki Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, ekspert na Synodzie Biskupów o nowej ewangelizacji w Kościele, członek Międzynarodowej Komisji Katechetycznej (ColnCat) przy Papieskiej Radzie ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji (2013–2019).

Article history • Received: 13 Feb 2023 • Accepted: 20 Sep 2023 • Published: 2 Apr 2024

ISSN 1428-5673 (print) • **ISSN** 2391-6575 (online) • Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

Abstract

Paul's Exhortation to a Life Surrendered to the Holy Spirit

The aim of this article is to show the specificity of Christian life as explained by St. Paul in the Letter to the Galatians (5:13–26). The first stage of the exegetical analysis is to determine the literary context of the pericope, allowing the fundamental reason for the difference in the lives of believers to be shown, namely, the gift of salvation. The second part of the article explains the relationship between the gift of freedom and the ability to live in love. The apostle points out that failure to accept the gift of salvation manifests itself in disorder in the sexual sphere, in lack of respect and forgiveness for other people, and even a broken relationship with God. The third part concerns the fruit of the believer's docility to the Holy Spirit, which is a life in love, joy, peace, patience, kindness, goodness, faithfulness, gentleness and self-control. Attention to His guidance makes believers capable of overcoming selfish tendencies.

Keywords: salvation, cross, lust of the flesh, Holy Spirit, love

Abstrakt

Pawłowa zachęta do życia poddanego Duchowi Świętemu

Celem autorki jest ukazanie w artykule specyfiki życia chrześcijan wyjaśnianej przez św. Pawła w Liście do Galatów (5, 13–26). Pierwszym etapem analizy egzegetycznej było określenie kontekstu literackiego perykopy, które pozwoliło wskazać zasadniczą przyczynę odmienności życia wierzących, mianowicie przyjęcie daru zbawienia. W drugiej części artykułu została wyjaśniona zależność zachodząca między darem wolności a zdolnością do życia w miłości. Apostoł wskazuje na to, że nieprzyjęcie daru zbawienia uzewnętrznia się nieuporządkowaniem w sferze seksualnej, brakiem szacunku i przebaczenia do drugiej osoby, a nawet zerwaniem więzi z Bogiem. Trzecia część artykułu dotyczy owocu uległości Duchowi Świętemu przez wierzącego, jakim jest życie w miłości, radości, pokoju, cierpliwości, uprzejmości, dobroci, wierności, łagodności i opanowaniu. Uwaga na Jego prowadzenie sprawia, że wierzący uzdolnieni są do przezwyciężania egoistycznych skłonności.

Słowa kluczowe: zbawienie, krzyż, pożądliwość ciała, Duch Święty, miłość

Kwestia tożsamości chrześcijańskiej – wyrazistej i jednoznacznej jest pilną potrzebą naszych czasów. W Kościele pierwotnym często podejmowano kwestię odmienności stylu życia chrześcijan od pogan. Niniejsze opracowanie dotyczy perykopy z Listu do Galatów (5, 13–26), w której św. Paweł wyjaśnia, dlaczego i jak żyć według Ducha. Wybrane aspekty tej perykopy były poddane analizie egzegetycznej¹. Jednak w tym artykule zostanie postawione pytanie o to, dlaczego poszczególni wierzący i Kościół jako wspólnota żyje i owocuje, gdy pozwala się prowadzić Duchowi Świętemu.

Analiza egzegetyczna będzie obejmowała trzy etapy. Najpierw zostanie zbadany kontekst perykopy, następnie zależność zachodząca między wolnością i miłością (5, 13–15), aż w końcu zostanie podjęta analiza uczynków ciała (5, 19–21) i owocu Ducha (5, 22–26).

1. Kontekst

Święty Paweł napisał List do Galatów, adresując go do wielu wspólnot chrześcijan pochodzenia pogańskiego. W pierwszej części (1, 11–4, 31) z mocą podkreśla zbawczą moc krzyża Chrystusa, w której ochrzczeni mają udział dzięki wierze². W części drugiej tego Listu (5, 1–6, 10) wskazuje na to, że udział w owocach dzieła zbawczego kształtuje nową

-
- 1 R. S. Zdziałek, Poddanie się wiernych działaniu Ducha Świętego – obroną przed uleganiem ich natury sprzed chrztu (Ga 5, 16), „Studia Sandomierskie” 14 (2007) z. 2–4, s. 363–376; B. Adamczewski, Owoc Ducha – owoc mądrości. Sapiencjalne cechy katalogu cnót Ga 5, 22n, „Studia Lovinensia” 3 (2001), s. 1–10; W. Misztal, Współdziałanie chrześcijanina z Duchem Świętym wg. Ga 5, 22–23, „Polonia Sacra” 6 (2002) nr 10, s. 311–332; D. Kotecki, „Owoce zaś ducha jest (...) umiarkowanie” (Ga 5, 23). Ludzki i teologiczny wymiar cnoty umiarkowania, w: Mądrość życia. W szkole cnót chrześcijańskich, red. M. Mróz, Toruń 2003, s. 219–243. R. S. Zdziałek, Egzystencjalna godność chrześcijanina – zobowiązaniem prowadzenia przez niego godziwego życia moralnego (Ga 5, 25), „Quaestiones Selectae” 12 (2005) nr 19, s. 125–130; M. Rosik, „Miłością ożywieni służcie sobie wzajemnie” (Ga 5, 13). Roztropne napomnienie nierozumnych Galatów, „Życie Konsekrowane” (2012) nr 1, s. 8–13; T. M. Dąbek, Owoc Ducha Świętego (Ga 5, 22–23), w: T. M. Dąbek [i inni], Aby rozważać Pismo Święte, Kraków 2011, s. 201–2017; K. Kern, Owoc Ducha Świętego w Ga 5, 22–23, „Scriptura Sacra” 16 (2012), s. 35–46.
 - 2 Por. R. Pindel, Proklamowanie Chrystusa ukrzyżowanego (Ga 3, 1–5), w: Jezus Chrystus wczoraj i dziś, Ten sam także i na wieki (Hbr 13, 8), red. A. Napiórkowski, Z. Kijas, Kraków 2004, s. 353–366 (Studia, 2).

tożsamość chrześcijan: są teraz sprawiedliwi i wolni³. Przez krzyż Chrystusa chrześcijanin dostępuje uwolnienia od potęg zła, czyli grzechu i śmierci (por. Rz 5, 12; 1 Kor 15, 56). Paweł dopowiada, że również Prawo Starego Testamentu było źródłem niewoli, z której wierzący w Chrystusa zostali wyzwoleni. Dar wolności polega na nowej, wewnętrznej dyspozycji do czynienia dobra, jest stanem pozbawionym bojaźni (por. Rz 8, 15), jest owocem zjednoczenia z Chrystusem (por. 2 Kor 5, 14. 19; Kol 1, 20)⁴.

Perykopa następująca po tej, która jest przedmiotem niniejszego studium (5, 13–26) to sekcja 6, 1–10 zawierająca listę pouczeń, będących praktycznym zastosowaniem zasady życia według Ducha (5, 16. 18. 25). Paweł podkreśla, że zarówno ufność pokładana w uczynkach Prawa Starego Testamentu, jak też koncentrowanie się jedynie na „uczynkach ciała”, czyli uleganie pożądanym namiętnościom, niszczą życie „w Chrystusie”. Obydwa style funkcjonowania wskazują na niedoceniającą zbawczej łaski, osobowej relacji wierzącego z Chrystusem oraz daru wolności, otrzymanego od Niego. Apostoł zachęca zatem ochrzczonych do czynienia dobra wszystkim, zwłaszcza braciom we wspólnocie (por. 6, 10)⁵.

Podsumowując należy stwierdzić, że kontekst badanej perykopy Ga 5, 13–26 wskazuje na to, że źródłem życia według Ducha jest Jezus Chrystus i Jego dzieło zbawcze. Chrześcijanin, który przyjmuje je przez wiarę i chrzest jest uzdolniony do życia w wolności i miłości.

3 Por. E. Tamez, *List do Galatów*, w: *Międzynarodowy komentarz do Pisma Świętego*, red. W. R. Farmer, Warszawa 2000, s. 1519; por. J. Łach, „Dla wolności wyswobodził nas Chrystus” (Ga 5, 1), „*Studia Theologica Varsaviensia*” 29 (1991) nr 2, s. 33–46; por. W. Rakocy, *W obronie prawdy Ewangelii (List do Galatów)*, w: *Wprowadzenie w myśl i wezwanie Ksiąg Biblijnych*, t. 9: *Dzieje Apostolskie. Listy św. Pawła*, red. J. Frankowski, Warszawa 1997, s. 280; por. także: P. Kosiłowski, *Życie chrześcijanina (Ga 2, 16.19–20)*, „*Studia Bobolanum*” 1 (2001) nr 1, s. 94; E. J. Jezierska, *Pawłowa definicja życia chrześcijańskiego (Ga 2, 20)*, w: *Ope et consilio. Księga Pamiątkowa dedykowana ks. prof. Józefowi Swastkowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. J. Pater, Wrocław 2007, s. 130–137; S. Stasiak, *Niewystarczalność Prawa w wychowaniu według Listu do Galatów*, „*Verbum Vitae*” 11 (2012) nr 21, s. 159–181; por. A. E. Klich, *Istota wolności w ujęciu św. Pawła*, „*Sosnowieckie Studia Teologiczne*” 14 (2018/2019), s. 261.

4 Por. *List do Galatów. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, oprac. E. Szymanek, Poznań–Warszawa 1978, s. 105.

5 Por. W. Rakocy, *W obronie prawdy Ewangelii (List do Galatów)*, s. 281.

2. Zależność zachodząca między wolnością i miłością (Ga 5, 13–15)

W zdaniu wstępnym sekcji określającej związek wolności z miłością Paweł stwierdza: „Wy zatem, bracia, powołani zostaliście do wolności. Tylko nie bierzcie tej wolności jako zachęty do hołdowania ciału, wręcz przeciwnie, miłością ożywieni służcie sobie wzajemnie!” (Ga 5, 13). Apostoł zwraca się do adresatów listu, nazywając ich „braćmi”, i przypomina im „powołanie do wolności”. Rzeczownik *adelphos* – „brat” w znaczeniu „braterstwa w wierze” należy do określeń często używanych przez Pawła⁶. W Liście do Galatów stosuje ten zwrot w liczbie mnogiej aż 9 razy (por. Ga 1, 11; 3, 15; 4, 12. 28. 31; 5, 11. 13; 6, 1. 18)⁷. Apostoł poświęca wiele uwagi tematowi dotyczącemu więziom braterstwa i podkreśla, że wszyscy chrześcijanie poprzez swe zjednoczenie z Chrystusem dla siebie wzajemnie stają się braćmi, wiernymi umiłowanymi Boga (por. Kol 1, 2), prawdziwymi synami Abrahama (por. Ga 3, 7–29). Tworząc jedno Ciało Chrystusa (por. 1 Kor 12, 12–27) otrzymali w nowym Adamie podstawę i źródło swego braterstwa⁸. Apostoł, podkreślając, że chrześcijanie „zostali powołani do wolności”, przypomina, że ich tożsamość wypływa z powołania. Paweł stosuje stronę bierną czasownika *eklethete*, tak zwane *passivum divinum*, które wskazuje na Boga jako powołującego. W nowotestamentalnych listach powołującym zawsze jest Bóg Ojciec (por. 1 Tes 2, 12; 4, 7; 2 Tes 1, 11; 4, 17; 8, 28–30; 11, 29; Ef 1, 4; Kol 3, 12; 1 P 2, 9), ponieważ powołanie stanowi ważny etap realizowania zbawczych planów Boga. Cała inicjatywa powołania spoczywa po stronie Boga Ojca⁹.

W badanej perykopie Paweł przestrzega przed niewłaściwym rozumieniem wolności, które polega na „hołdowaniu ciału”, natomiast

6 James Strong zauważa, że rzeczownik *adelphos* oznacza braci w potrójnym sensie: wszyscy ludzie w danym narodzie, w odniesieniu do Apostołów, chrześcijanie jako ci, którzy tworzą Ciało Chrystusa na ziemi (zob. J. Strong, *Grecko-polski słownik Stronga z lokalizacją słów greckich i kodami Popowskiego*, Warszawa 2014, G80).

7 Por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, Warszawa 2006, 81.

8 Por. A. Negrier, X. Léon-Dufour, *Brat*, w: *Słownik teologii biblijnej*, red. X. Léon-Dufour, Poznań 1994, s. 107.

9 Por. A. E. Klich, *Kościół Chrystusa wspólnotą w Duchu Świętym*, Kraków 2008, s. 98; por. M. Bednarz, *Pierwszy i Drugi List do Tesaloniczan*, Częstochowa 2006, s. 294 (*Nowy Komentarz Biblijny. Nowy Testament*, 13).

podkreśla, że prawdziwa wolność przejawia się „we wzajemnej służbie” motywowanej miłością. Przyjęcie miłości Boga owocuje wolnością wewnętrzną i uzdalnia wierzącego do bezinteresownej miłości bliźnich. Paweł przywołuje tekst z Kpł 19, 18: „Będziesz miłował bliźniego jak siebie samego”, który w kontekście nowotestamentalnym (por. Łk 10, 29–37) odnosi się do każdej osoby ludzkiej, utożsamianej z Chrystusem (por. Mt 25, 40. 45). Cytując Torę, Paweł chce zapewnić Galatów, że odpowiedzialne korzystanie z wolności przejawia się w czynach wypływających z miłości¹⁰.

W kolejnym wersecie Paweł odnosi się do sporów we wspólnocie i określa je w sposób ironiczny: „A jeśli u was jeden drugiego kąsa i pożera, bacście, byście się wzajemnie nie zjedli” (Ga 5, 15). Można zauważyć, że apostoł przestrzegając chrześcijan przed brakiem miłości we wspólnocie, używa języka metaforycznego i pisze o trzech postawach: „kąsanie”, „pożeranie”, „zjadanie”. Pierwsza z postaw opisana jest za pomocą czasownika *daknō* oznaczającego „gryźć”, „kąsać”, niewystępującego w Nowym Testamencie poza tym miejscem¹¹. Czasownik ten w przenośni może oznaczać „ranić duszę”, „pokaleczyć”, „dręczyć wymówkami”¹². Do wyrażenia drugiej postawy Paweł używa czasownika *katēsthō* oznaczającego „pożerać”, „pochłaniać”, „niszczyć”, „rujnować”, „objadać”. W znaczeniu przenośnym w odniesieniu do ludzi, poza badaną perykopą, stosowany jest przez św. Marka (por. 12, 40) i Łukasza (20, 47), którzy opisują przy jego pomocy postawę faryzeuszy i uczonych w Piśmie nadużywających gościnności wdów i żyjących na ich koszt. Paweł w Pierwszym Liście do Koryntian czasownik *katēsthō* odnosi do nauczycieli judaizujących, którzy we wspólnocie głoszą fałszywą naukę i wykorzystują materialnie chrześcijan (por. 2 Kor 11, 20). Trzecia czynność, przed którą Paweł przestrzega Galatów wyrażona jest metaforycznie za pomocą strony biernej czasownika *analiskō* oznaczającego „trawić”, „niszczyć”, „zabijać”¹³ oraz „zużywać” i „trwonić” (np. pieniądze)¹⁴. Chodzi tu

10 Por. E. Tamez, *List do Galatów*, s. 1519.

11 Por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, 1135.

12 J. Strong, *Grecko-polski słownik Stronga z lokalizacją słów greckich i kodami Popowskiego*, G1143.

13 Por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, 355.

14 J. Strong, *Grecko-polski słownik Stronga z lokalizacją słów greckich i kodami Popowskiego*, G355.

o podkreślenie, że chrześcijanie żyją w niebezpieczeństwie wzajemnego niszczenia się. Paweł używa jeszcze tego czasownika w Drugim Liście do Tesaloniczan (por. 2, 8) w kontekście paruzji w odniesieniu do Jezusa, który zgładzi niegodziwca przez tchnienie swych ust i „wniwecz [go] obróci przez samo objawienie swego przyjścia”¹⁵.

Święty Jan Chryzostom komentuje przestrożę Pawła, który

okazał wzburzenie: „kąsacie”, ale także dorzucił: „I zjadacie”. Wszak ten, kto kąsa [ciało], ten działa w afekcie; kto zaś na dodatek zjada je, ten daje dowód krańcowego zezwierżenia. Ponadto przecież, nie o ukąszeniu ciała jest mowa, czy o jego zjadaniu, lecz o znacznie cięższym przewinieniu – o okaleczeniu duszy. Dusza cenniejsza jest od ciała, a tym samym większa jest szkoda jej wyrządzona. „Baczenie”, powiada także, „abyście się wzajemnie nie pozabijali”. Kieruje te słowa do tych, którzy krzywdzą i zastawiając pułapki, czyhają na swoje ofiary. To ich ostrzega: „Uważajcie, aby przeciwko wam wszystko się nie obróciło”. Bunt i walka niesie zgubę, zarówno tym, którzy do niej przystępują, jak i tym, którzy ją wywołują; w konsekwencji wszystko, niczym przez mole, pozostaje zniszczone¹⁶.

Powyższa analiza wyводу św. Pawła dotyczącego relacji wolności do miłości prowadzi do wniosku, że prawdziwa wolność sprawdza się w czynnej miłości wobec bliźnich.

3. Uległość Duchowi i jego przeciwieństwo (Ga 5, 16–26)

W dalszej części perykopy Paweł wnikliwie wyjaśnia, na czym polega styl życia chrześcijan postępujących według Ducha. Aby pełniej i wnikliwiej wykazać nowość tożsamości wierzących wskazuje najpierw na dylemat zachodzący między pragnieniami ciała i ducha (5, 16–18). Następnie wymienia uczynki ciała (5, 19–21) i owoc Ducha (5, 22–24), by w końcu scharakteryzować postępowanie inspirowane Duchem (5, 25–26).

W pierwszej sekcji (5, 16–18) Apostoł Narodów ukazuje, jak przeciwstawiają się sobie wzajemnie dwie zasady działania: „ciało” i „duch”. „Ciało” rozumiane jest tu jako natura skażona grzechem, dlatego prowadzi

¹⁵ Por. M. Bednarz, *Pierwszy i Drugi List do Tesaloniczan*, s. 523.

¹⁶ J. Chryzostom, *Komentarz do Listu św. Pawła do Galatów*, Kraków 2008, s. 121.

sposób życia przeciwny Ewangelii i jest w opozycji do Ducha¹⁷. „Duch” oznacza tu sposób życia zgodny z Ewangelią¹⁸. Tę część sekcji Paweł rozpoczyna od zachęty: „postępujcie według Ducha, a nie spełnicie pożądanego ciała” (5, 16). Wyrażenie: „chodzenie”, „postępowanie w Duchu” (dosłownie: *pneumati* – „Duchem”) wyklucza uleganie pożądanym ciału. Paweł wskazuje też na skutek postępowania bez Ducha. Wtedy „ciało” (*sarx*) przejmuje władzę nad człowiekiem. Podkreśla więc istniejący w człowieku dysonans między ciałem i Duchem: „Ciało bowiem do czego innego dąży niż Duch, a Duch do czego innego niż ciało, i stąd nie ma między nimi zgody” (5, 17). W Liście do Galatów apostoł podkreśla, że uleganie pożądanym ciału staje się siłą niszczącą wszelkie dobra, zwłaszcza te dotyczące relacji do drugiego człowieka i wspólnoty¹⁹.

W dalszym wywodzie Paweł podaje ważną zasadę: „Jeśli jednak pozwolicie się prowadzić Duchowi, nie znajdziecie się w niewoli Prawa” (Ga 5, 18). Kluczowym wydaje się tu grecki termin *agesthe* – „dać się prowadzić”, „pozwolić się prowadzić”, który wskazuje na to, że chociaż chrześcijanie posiadają Ducha Świętego, to jednak Jego działanie w konkretnym czynie ludzkim jest uzależnione od aktualnej decyzji człowieka, by poddać się jego kierownictwu. Otwierający się na natchnienia Ducha Świętego wierzący dobrowolnie przyjmują Jego sugestie²⁰. W drugiej i trzeciej sekcji, gdzie Paweł wymienia uczynki ciała (5, 19–21) oraz owoc Ducha (5, 22–24) ukazuje postawy, które są przejawami dwóch przeciwstawnych wyborów życiowych. Taka forma wyrazu nazywana „katalogami cnót i wad” występuje również w innych listach Nowego

17 Por. List do Galatów. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz, oprac. E. Szymanek, s. 110.

18 Grecki rzeczownik *pneuma* oznaczający „dech”, „tchnienie”, „duch”, „dusza” w Nowym Testamencie występuje 379 razy. Odnoszony jest do Boga, do duszy (będącej podstawą życia ciała), do istot bez ciała (do duchów dobrych i złego ducha), do Boskiego Ducha, do przejawów działania Ducha, do Ducha jako elementu konstytutywnego osobowości człowieka, do tchnienia, wiatru; por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, 4027.

19 List do Galatów. *Pismo Święte Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych, tłum., wstęp i komentarz H. Langkammer*, Lublin 1999, s. 89.

20 Por. List do Galatów. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz, oprac. E. Szymanek, s. 111.

Testamentu²¹. Dla św. Pawła jest praktyczną formą parakletyczną, czyli zawierającą zachętę do życia zgodnego z powołaniem chrześcijańskim.

3.1. Uczynki ciała (Ga 5, 19–21)

Wyraźnie dłuższa jest lista „uczynków ciała”, którą można podzielić na trzy grupy. Najdłuższą z nich stanowią czyny przeciwne porządkowi społecznemu (nienawiść, spór, zawiść, wzburzenie, niewłaściwa pogoń za zaszczytami, niezgoda, rozłamy, zazdrość). Druga grupa to występki seksualne (nierząd, nieczystość, wyuzdanie) i związane z nimi pijaństwo i hulanki. Trzecia grupa, choć wymieniona na pierwszym miejscu, dotyczy życia religijnego (bałwochwalstwo, magia)²².

Na pierwszym miejscu wśród „uczynków ciała” Paweł wymienia rzeczownik *porneia* oznaczający „wyuzdanie seksualne”, „rozwiązłość”, „pornografię” (znaną w starożytności), „nierząd”, „homoseksualizm”, „stosunek płciowy z bliskim krewnym”²³, „rozpustę”, „prostytycję”²⁴. Paweł Apostoł zwracając się do chrześcijan w Koryncie, występuje przeciw „rozpuście (*porneia*), jaka się nie zdarza nawet wśród pogan”, ponieważ „ktoś żyje z żoną swego ojca” (1 Kor 5, 1). Na osobę tę apostoł nakłada karę usunięcia ze wspólnoty (por. 1 Kor 5, 2. 11. 13) i rozporządzenie to postrzegane jest jako korzystne dla samego winowajcy²⁵.

²¹ Por. katalogi cnót: Flp 4, 8; Ef 4, 2–3; Kol 3, 12–14; 1 Tm 4, 12; 6, 11; 2 Tm 2, 22; 3, 10; 1 P 3, 8; 2 P 1, 5–7; katalogi wad: Rz 1, 29–31; 13, 13; 1 Kor 5, 10n; 6, 9n; 2 Kor 12, 20; Ga 5, 19–21; Ef 4, 31; 5, 3–5; Kol 3, 5–8; 1 Tm 1, 9n. Schemat katalogów cnót i wad wypracowała cynicko-stoicka filozofia. Zależność od niej widać np. w Mdr 14, 24–27 oraz w 1 Mch 1, 18. 26n. Także judaizm wypracował wypowiedzi parenetyczne, które uszeregowano w katalogi (por. Jub 7, 21–24; 20, 2–10; 23, 16–31; HenEt 91, 3–7; 92, 1–5; 1QS 4, 2–14. Szczególnie u Pawła widać zależność od schematów podobnych do qumrańskich); H. Langhammer, *Teologia Nowego Testamentu*, t. 2, Wrocław 1984, s. 46.

²² Por. List do Galatów. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz, oprac. E. Szymanek, s. 111.

²³ J. Strong, *Grecko-polski słownik Stronga z lokalizacją słów greckich i kodami Popowskiego*, G4202.

²⁴ Por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, 4075.

²⁵ Papieska Komisja Biblijna, *Czym jest człowiek? Zarys antropologii biblijnej*, tłum. H. Witczyk, Kielce 2019, s. 146; Mariusz Rosik zauważa, że za czasów Pawła żydowski rabini ukazywali różnice pomiędzy etyką biblijną a zasadami postępowania wśród pogan (zob. M. Rosik, *Pierwszy List do Koryntian*, Częstochowa 2007, s. 208 (Nowy Ko-

Następnie Paweł wskazuje na *akatharsia*, czyli „nieczystość” w sensie moralnym²⁶, „moralna nieczystość pożądlwego, rozrzutnego, rozwiązłego życia”, „nieczyste pobudki”²⁷. W Liście do Galatów „nieczystość” nie jest bliżej określona, natomiast w Liście do Rzymian (por. 1, 24–27) apostoł wyjaśnia, że chodzi o przejawy nieczystości, które są postrzegane jako „hańbienie własnych ciał” uwidaczniane w praktykach żeńskiego i męskiego homoseksualizmu. Paweł wskazuje, że źródłem tych czynów jest wypaczenie prawdy o naturze i pochodzeniu człowieka od Stwórcy.

Trzecia z grupy seksualnych „uczynków ciała” to *aselgeia*, czyli „rozpasanie”, „wyuzdanie”²⁸, „nieokiełznana żądza”, „brak umiaru”, „lubieżność”, „bezwstyd”, „gorszenie”²⁹. O tej postawie pisze Paweł także w innych listach (por. Rz 13, 13; 2 Kor 12, 21; Ef 4, 19). Są one też wzmiankowane przez innych autorów Nowego Testamentu (por. Mk 7, 22; 1 P 4, 3; 2 P 2, 2. 7. 18; Jud 4). W Ewangelii według św. Marka czytamy, że „wyuzdanie” podobnie jak inne złe czyny „pochodzą z serca ludzkiego” (por. Mk 7, 22). Święty Tomasz z Akwinu w swym Wykładzie Listu do Rzymian, wyjaśniając grzech „wyuzdania”, pisze, że dotyczy on osoby szukającej rozkoszy zmysłowej w sposób nieuporządkowany, co prowadzi do zezwierzęcenia³⁰.

Drugą grupę stanowią grzechy wprost skierowane przeciw Panu Bogu: bałwochwalstwo i czary. Grecki termin *eidōlōlatria* oznaczający „służenie bożkowi”, „bałwochwalstwo”³¹, „kult fałszywych bóstw”³² stosowany jest w Nowym Testamencie tylko cztery razy (por. 1 Kor 10, 14; Kol 3, 5; 1 P 4, 3). W Pierwszym Liście do Koryntian Paweł zachęca adresatów, by

mentarz Biblijny. Nowy Testament, 7)). W przypadku kazirodztwa tradycja biblijna jest jednoznaczna (por. Kpł 18, 8; 20, 11; Pwt 23, 1; 27, 20).

²⁶ Por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, 167.

²⁷ J. Strong, *Grecko-polski słownik Stronga z lokalizacją słów greckich i kodami Popowskiego*, G167. Poza badanym miejscem por. Rz 1, 24; 6, 19; 2 Kor 12, 21; Ef 4, 19; 5, 3; Kol 3, 5; 1 Tes 2, 3; 4, 7.

²⁸ Por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, 759.

²⁹ J. Strong, *Grecko-polski słownik Stronga z lokalizacją słów greckich i kodami Popowskiego*, G766.

³⁰ Tomasz z Akwinu, *Wykład Listu do Rzymian*, Poznań 1987, s. 209.

³¹ Por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, 1494.

³² J. Strong, *Grecko-polski słownik Stronga z lokalizacją słów greckich i kodami Popowskiego*, G1495.

„strzegli się bałwochwalstwa” (10, 14). W Liście do Kolosan zachęcając do starania się o to, by dzień po dniu obumierał w chrześcijanach stary człowiek, wskazuje na potrzebę odrzucenia chciwości, gdyż ona jest „bałwochwalstwem” (3, 5). Już w starożytności zachłanność była postrzegana jako przejaw nienasyconej niszczącej ambicji, która dąży do dominacji, łączy się z pychą i gwałtem, może prowadzić do zamknięcia się na Boga i Jego miłującą Opatrzność (por. Łk 12, 15)³³. Wśród „uczynków ciała” wraz z bałwochwalstwem Paweł wymienia „czary”, „magię”. Grecki rzeczownik *famakeia* w Nowym Testamencie³⁴ poza badanym miejscem występuje jeszcze tylko w Apokalipsie (por. 9, 21).

Kolejne osiem postaw wyliczonych przez Pawła jako te, których sprawy nie odziedziczą królestwa Bożego dotyczą relacji międzyludzkich. Tę część listy rozpoczyna *echthra* oznaczająca „nienawiść”, „wrogość”, „nieprzyjaźń” (por. Ef 2, 14. 16; Jk 4, 4)³⁵. Paweł odnosi ten rzeczownik do wrogości wobec Boga wynikającej z pożądliwości ciała (por. Rz 8, 7). Inna wymieniona postawa to „rywalizacja”, „spór”, „waśń”, „niezgoda”, „sprzeczka”, „zwała”³⁶ (grec. *eris*). Postawa ta piętnowana jest przez Pawła³⁷. Na początku Pierwszego Listu do Koryntian wyraża swoje zaniepokojenie „sporami” we wspólnocie (por. 1, 11), natomiast w dalszej części stwierdza, że są one przejawem niedojrzałości duchowej (por. 1 Kor 3, 3). W Liście do Filipian apostoł zauważa, że „zazdrość” i „zawiść”, a także „rywalizacja” może pojawiać się u braci, którzy wprawdzie „złożyli ufność w Panu”, lecz w głoszeniu słowa kierują się negatywnymi motywami³⁸.

Trzecia z kolei postawa dotycząca relacji międzyludzkich została wyrażona za pomocą greckiego rzeczownika *dzēlos*, który w etycznie

33 Por. B. Adamczewski, *List do Filemona. List do Kolosan*, Częstochowa 2006, s. 306 (Nowy Komentarz Biblijny. Nowy Testament, 12).

34 R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, 5183.

35 R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, 2186.

36 J. Strong, *Grecko-polski słownik Stronga z lokalizacją słów greckich i kodami Popowskiego*, G2054.

37 R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, 2052. W większości wymieniana jest ona w katalogach wad (por. Rz 1, 29; 13, 13; 2 Kor 12, 20; Flp 1, 15; 1 Tm 6, 4; Tt 3, 9).

38 Por. J. Flis, *List do Filipian*, Częstochowa 2011, s. 133–134 (Nowy Komentarz Biblijny. Nowy Testament, 11).

negatywnym sensie oznacza „zawiść”, „zazdrość”, „gwałtowny gniew”, „żarliwość w karaniu”, „zawistną i swarliwą rywalizację” (por. Rz 13, 13; 1 Kor 3, 3; 2 Kor 12, 20)³⁹. W *Dziejach Apostolskich* św. Łukasz pisze o arcykapłanach i należących do stronnictwa saduceuszów, którzy „pełni zawiści zatrzymali apostołów i wtrącili ich do publicznego więzienia” (Dz 5, 17; por. 13, 45). Święty Jakub podkreśla, że złe czyny podejmowane pod wpływem „zawiści” świadczą o kierowaniu się logiką doczesną, jedynie ludzką, gdyż mądrość Boża kieruje do zgody i miłosierdzia (por. Jk 3, 14. 16).

Kolejna negatywna postawa niszcząca relacje międzyludzkie to *thymos* – „gniew”, „oburzenie”, „wściekłość”, „rozdrażnienie”⁴⁰, „zapalczywość”, „złość”⁴¹. W badanej perykopie pojawia się w liczbie mnogiej. W Nowym Testamencie określenie to odniesione zostało do wszystkich obecnych w synagodze w Nazarecie, gdy Jezus dawał świadectwo o tym, że w Nim spełniają się słowa Pisma (por. Łk 4, 28). Gniew, wściekłość prowadzi ich do tego, że wyrzucili Jezusa z miasta i zamierzali Go strącić z góry, na której zbudowane jest miasto. Podobnie Paweł spotkał się w Efezie z gniewem ze strony czcicieli bogini Artemidy (por. Dz 19, 28). W *Drugim Liście do Koryntian* apostoł przestrzega chrześcijan, „żeby przypadkiem nie [było wśród was] sporów, zazdrości, gniewu, niewłaściwego współzawodnictwa, obmów, szemrania, wynoszenia się, kłótni” (2 Kor 12, 20). Możemy przyjąć, że chodzi tu nie tyle o uczucie gniewu, ile raczej o niepohamowane wybuchy wściekłości, będące uzewnętrznieniem wzburzenia. Są one uważane za dużą wadę moralną, która może prowadzić do odrzucenia Boga i człowieka (por. Ef 4, 31; Kol 3, 8)⁴².

39 Rzeczownik ten oznacza również „zapał”, „żarliwość” w dobrym sensie (por. J 2, 17; Rz 10, 2; 2 Kor 7, 11; 9, 2; 11, 2; Flp 3, 6; Hbr 10, 27); por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, 2202; por. J. Strong, *Grecko-polski słownik Stronga z lokalizacją słów greckich i kodami Popowskiego*, G2205.

40 Rzeczownik *thymoi* pierwotnie oznacza „dym”, lecz to znaczenie występuje tylko w niektórych derywatach; późniejsze znaczenie pozytywne „pasja”, „skłonność”, „pragnienie” (Ap 14, 8; Ap 16, 19); por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, 2363.

41 James Strong wskazuje również na przenośne znaczenie: wino gniewu i zapalczywości, które albo doprowadza pijącego do szaleństwa albo uśmierca go swoją mocą (zob. J. Strong, *Grecko-polski słownik Stronga z lokalizacją słów greckich i kodami Popowskiego*, G2372).

42 Por. B. Adamczewski, *List do Filemona*. *List do Kolosan*, s. 309.

Kolejna postawa wyrażona jest za pomocą greckiego rzeczownika *eritheia*, który oznacza „agitowanie bądź intrygi w celu zdobycia urzędu”. W Nowym Testamencie określenie to wyraża pragnienie wywyższenia się, skłonność do wywoływania rozłamów i podziałów, „stronniczość”, „kłótniwość”⁴³, „przekora”, „intrygowanie”⁴⁴. Poza badanym miejscem Paweł wymienia tę postawę w Liście do Filipian, gdzie tłumaczona jest ona jako „niewłaściwe współzawodnictwo” z Pawłem. Ci, rywalizujący głosiciele uważali więzienie Pawła jako korzystne (por. Biblia Tysiąclecia 1, 17; por. 2, 3)⁴⁵. Ponadto apostoł przestrzega przed tą postawą egoistycznej rywalizacji w Liście do Rzymian (por. 2, 8) oraz w Drugim Liście do Koryntian (por. 12, 20).

W dalszej części katalogu wad występuje *hairesis* oznaczający „odłam” wśród Żydów (por. Dz 5, 17; 15, 5; 24, 5. 14; 26, 5; 28, 22) oraz „odszczepieństwo” wśród chrześcijan (por. 2 P 2, 1)⁴⁶. Chodzi o rozłamy rodzące się wskutek zróżnicowania przekonań i celów. Terminem tym określano też grupę ludzi przestrzegających własnych nauk i odnoszono go zarówno do saduceuszów, faryzeuszów, jak i do chrześcijan (por. Dz 5, 17; 15, 5; 24, 5. 14; 26, 5; 28, 22)⁴⁷. W Pierwszym Liście do Koryntian Paweł stwierdza, że „muszą być rozdarcia, żeby się okazało, kto jest wypróbowany” (1 Kor 11, 19).

Ostatnią w tym szeregu wadą jest „zawiść”. Grecki rzeczownik *fthonos* występuje w badanej perykopie w liczbie mnogiej dla podkreślenia, że nie chodzi o pojedynczy moment słabości, ale o powtarzającą się postawę. Inne tłumaczenia tego terminu to „zazdrość”, „nieżyczliwość”⁴⁸. Rzeczownik ten występuje dziewięć razy w Nowym Testamencie (por. Mt 27, 18; Mk 15, 10; Rz 1, 29; Flp 1, 15; 1 Tm 6, 4; Tt 3, 3; Jk 4, 5; 1 P 2, 1).

43 J. Strong, *Grecko-polski słownik Stronga z lokalizacją słów greckich i kodami Popowskiego*, G2052.

44 Por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, 2050.

45 Jan Flis zauważa, że Arystoteles użył rzeczownika *eritheia* do oznaczenia zachowania egoistycznego przez stosowanie niewłaściwych metod w działalności politycznej (zob. J. Flis, *List do Filipian*, s. 135).

46 Por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, 141.

47 J. Strong, *Grecko-polski słownik Stronga z lokalizacją słów greckich i kodami Popowskiego*, G139.

48 Por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, 5206; J. Strong, *Grecko-polski słownik Stronga z lokalizacją słów greckich i kodami Popowskiego*, G2372.

Ważne jest, by zauważyć, że termin grecki *ftthonos* odnoszony jest do opisania motywu działania Sanhedrynu wobec Jezusa. Mateusz zaznacza, że Piłat „wiedział, że przez zawiść Go wydali” (27, 18; por. Mk 15, 10). Gdy Paweł pisze do chrześcijan z Filipi zauważa, że „niektórzy wprawdzie z zawiści i przekory” głoszą słowo Boże (por. Flp 1, 15), później dopowiada, że jest to „niewłaściwe współzawodnictwo”, w ten sposób zwraca uwagę na to, jak ważne są motywy działań⁴⁹.

Listę wad zamykają postawy związane z pożądlivością zmysłową: „pijaństwo” i „hulanki”. Pierwszy z wymienionych tu uczynków ciała wyrażony za pomocą greckiego rzeczownika *methe* oznacza „upicie się”, „pijatykę”, czyli nieumiarkowane picie wina. Poza badanym miejscem rzeczownik ten występuje w Nowym Testamencie jeszcze dwa razy. Jezus przestrzega przed postawami, które przytępiają czujność i zamykają człowieka na Boga (por. Łk 21, 34)⁵⁰. Również św. Paweł wzywa do powstrzymania się przed pijaństwem (por. Rz 13, 13).

Apostoł Narodów na końcu konkretnych wad umieszcza rzeczownik „hulanka” (grec. *Komos*)⁵¹. W Nowym Testamencie używany jest w negatywnym sensie: „hulanka”, „zabawa”, „biesiada” (por. Rz 13, 13; 1 P 4, 3). W badanej perykopie, podobnie jak w Liście do Rzymian pijaństwa i hulanki są wymieniane razem. Święty Tomasz z Akwinu stwierdza, że jeśli „człowiek upija się to można sądzić, że rozkosz, jaką daje wino, stawia ponad integralność rozumu”⁵² oraz ponad wartość i godność osoby rozumnej.

Warto w tym miejscu zauważyć, że Paweł już wcześniej mówił o tym, że tacy ludzie, którzy żyją na poziomie zmysłowym, dogadzają ciału nie odziedziczając królestwa Bożego⁵³. Aby lepiej zrozumieć przywilej chrześcijan jako dziedziców Bożych obietnic, Paweł posługuje się terminem *kleronomein* – „dziedziczyć”. Warto zapytać, dlaczego Paweł pisze

49 Por. J. Flis, List do Filipian, s. 134.

50 Por. F. Mickiewicz, Ewangelia według św. Łukasza, Częstochowa 2012, s. 409 (Nowy Komentarz Biblijny. Nowy Testament, III/2).

51 Por. R. Popowski, Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu, 2963. Pierwotnie terminem *komos* określano świąteczne pochody ku czci Dionizosa, później odnoszono go do wesołych zabaw.

52 Św. Tomasz z Akwinu, Wykład Listu do Rzymian, s. 210.

53 Papieska Komisja Biblijna, Czym jest człowiek?, s. 147.

w związku z „uczynkami ciała” o wykluczeniu z królestwa Bożego⁵⁴. Święty Jan Chryzostom stawia pytanie:

naprawdę nie widzisz, że Apostoł nie mówi o ciele, ale o ziemskim sposobie myślenia? Tym, którzy tak czynią, grozi że „Królestwa Bożego nie odziedziczą”. Jeżeli wspomniane zachowania zależały od złej natury, a nie od przewrotnej woli nie użyłby słowa: „dopuszczają się”, ale „doznają”. A dlaczego utracą Królestwo? Dlatego, że tak nagrody, jak i kary dostaje się nie za postępowanie przypisane nam z natury, ale za postępowanie wynikające z woli⁵⁵.

Podsumowując tę część wyводу Pawła należy zaznaczyć, że „uczynki z ciała”, choć związane z naturalnymi skłonnościami, jednak wskazują na to, że egoistyczna niewola wygody i chwilowej przyjemności prowadzi do destrukcji osoby, niszczy relację z innymi ludźmi oraz więź z Bogiem.

3.1. Owoc Ducha (Ga 5, 22–23)

Kolejna sekcja rozpoczyna się od wyrażenia: „owoc Ducha” przez co apostoł zaznacza, że wymienione w dalszym wywodzie postawy są owocem pochodzącym z życia w Duchu Świętym, który jest ich źródłem⁵⁶. Znamienne jest to, że lista rozpoczyna się od „miłości”. Święty Paweł w swoich listach przedstawia „miłość” samego Boga (grec. *agapē*) jako absolutnie darmowy dar dla ludzi (por. Rz 5, 5), który sprawia, że wierzący stają się dziećmi Boga (por. Ga 4, 4–7), otrzymują Ducha Świętego, aby móc mówić do Boga „Ojcie” (Rz 8, 15)⁵⁷ i w ten sposób nic już nie może ich oddzielić od tej miłości (por. Rz 8, 35–39). To ona uzdalnia wierzących, by wraz z Chrystusem wyrzekali się samych siebie i stawiali się darem dla

54 List do Galatów. Pismo Święte Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych, s. 92.

55 J. Chryzostom, Komentarz do Listu św. Pawła do Galatów, s. 124.

56 Por. K. Kern, Owoce Ducha Świętego Ga 5, 22–23, s. 36; por. W. Misztal, Współdziałanie chrześcijanina z Duchem Świętym wg Ga 5, 22–23, s. 311–332; T. Kopiczko, Biblijne owoce Ducha Świętego (Ga 5, 22–23) na drodze do dojrzałej wiary w katechezie, „Verbum Vitae” 37 (2020) z. 1, s. 257–270.

57 Por. E. Szymanek, Istota synostwa Bożego (Ga 3, 26–27), „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 16 (1969) z. 1, s. 61–76.

innych (por. Flp 2, 1–11)⁵⁸. Jednym z ważnych przejawów miłości jest bezwarunkowe przyjmowanie bliźnich oraz wzajemne przebaczenie (por. Kol 3, 13)⁵⁹. Zachęta do „znoszenia jedni drugich” nie wyklucza uważnej troski o prawdę (por. Kol 3, 14), jednak jej podstawą jest miłość. Można też przyjąć, że Chrystus przez swą wielkoduszną miłość wskazuje, jak budować wzajemne relacje, by żyć w jedności (por. Ef 4, 2)⁶⁰.

Paweł, opisując owoc Ducha, na drugim miejscu wymienia radość. Użyty przez niego rzeczownik grecki *chara* oznacza „radowanie się”, „weselenie się”, „radość”, „wesele”⁶¹. Apostoł Narodów podkreśla, że chrześcijanie „przyjmując słowo pośród wielkiego ucisku z radością Ducha Świętego” stali się naśladowcami apostołów i Pana (por. 1 Tes 1, 6)⁶². Za św. Tomaszem z Akwinu można powiedzieć: „w takich ludziach jest Królestwo Boże”⁶³. Apostoł Paweł wyjaśnia, że „królestwo Boże [...] to sprawiedliwość, pokój i radość w Duchu Świętym” (Rz 14, 17), zauważa, że radość jest darem Boga i ma związek z nadzieją: „Bóg dawca nadziei, niech wam udzieli pełni radości i pokoju w wierze, abyście mocą Ducha Świętego byli bogaci w nadzieję” (Rz 15, 13).

Kolejnym przejawem owocu Ducha jest pokój. Grecki rzeczownik *eirēnē* w Nowym Testamencie posiada znaczenie dosłowne: „pokój”, „bezpieczeństwo”, „pomyślność”, „szczęście” oraz metaforyczne: „pokój”, „zgodę”, „harmonię” między poszczególnymi ludźmi⁶⁴. „Pokój” jest darem Ojca danym poprzez Syna (por. J 20, 21)⁶⁵. Paweł zauważa, że Bóg jest „Bogiem pokoju” (por. np. Rz 15, 33; 16, 20; 1 Kor 14, 33; 2 Kor 13, 11; Flp 4, 9; 1 Tes 5, 23; 2 Tes 3, 16), który chce być z wierzącymi i napełnić

58 Por. C. Wiener, *Miłość*, w: *Słownik teologii biblijnej*, red. X. Léon-Dufour, Poznań 1994, s. 484–492.

59 Por. B. Adamczewski, *List do Filemona. List do Kolosan*, s. 317.

60 Por. A. E. Klich, *Kościół Chrystusa wspólnotą w Duchu Świętym*, s. 53.

61 Por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, 5328.

62 Por. M. Bednarz, *Pierwszy i Drugi List do Tesaloniczan*, s. 115.

63 Tomasz z Akwinu, *Wykład Listu do Rzymian*, s. 221.

64 James Strong wskazuje na pokój Mesjasza i na to, że drogą do przyjęcia go jest zbawienie (zob. *Grecko-polski słownik Stronga z lokalizacją słów greckich i kodami Popowskiego*, G1515). Ponadto podkreśla, iż pokój jest stanem relacji między Bogiem a wierzącym człowiekiem, który pewny jest swego zbawienia w Jezusie. Zaznacza też, że ci, którzy złożyli w Chrystusie swe zaufanie i w nim wytrwali zostaną wprowadzeni w ten błogostawiony stan.

65 Por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, 1509.

ich sobą (por. Rz 15, 13). Bożym Pokojem jest Chrystus: „On jest naszym Pokojem” (Ef 2, 14). Pokój przyniesiony przez Niego i dokonujący pojednania z Bogiem obejmuje Kościół, jakby wstęgą i służy jego jedności (por. Ef 2, 14–17). Ten pokój, który przewyższa wszystko, co da się zrozumieć (por. Flp 4, 7), przychodzi jako owoc Ducha, który prowadzi do życia i pokoju (por. Rz 8, 6). Bóg wezwał wierzących do pokoju (por. Kol 3, 15). Mają oni do niego dążyć (por. Rz 14, 19; 2 Tm 2, 22), nim przydzieć się jak częścią Bożej zbroi (por. Ef 6, 15). Na ścisły związek pokoju z Duchem Świętym wskazuje autor Listu do Efezjan, gdy zachęca do jedności: „usiłujcie zachować jedność Ducha, dzięki więzi, jaką jest pokój” (4, 3). Dar jedności ukazany został od strony Ducha Świętego, jednak jego zachowanie jest zależne od zaangażowania wierzących⁶⁶.

Czwartym przejawem owocu Ducha w życiu chrześcijanina jest cierpliwość. Bogactwo znaczeń greckiego rzeczownika *makrothymia* obejmuje: „cierpliwość”, „wielkoduszność”, „wyrozumiałość”, „wytrzymaność” i „wytrwałość”⁶⁷. Dzięki wielkoduszności i wyrozumiałości możliwe jest powstrzymanie niecierplivej reakcji. Wytrwałość ukazuje podejmowany wysiłek, by zaakceptować trudną sytuację. Wytrwałość oznacza zdolność do znoszenia prób i doświadczeń życia (por. Kol 1, 11; Jk 5, 10)⁶⁸. Gdy Septuaginta (LXX) i Nowy Testament przypisuje *makrothymia* Bogu wówczas podkreśla, że doprowadza On do siebie na nowo tych, którzy odwrócili się od Niego (por. Wj 34, 6; Lb 14, 18; Ps 7, 11; 86, 15; Mdr 15, 1n; Rz 2, 4; 9, 22). W Księdze Przysłów wielkoduszność ukazana jest jako cecha ludzi mądrych (por. Prz 14, 19; 15, 18; 16, 32; 17, 27).

Piątą postawą wymienioną przez Pawła jako owoc Ducha jest „uprzejmość”. Grecki rzeczownik *chrēstotēs* oznaczający „to, co dobre”, „to, co szlachetne”, „dobroć”, „łaskawość”, „uprzejmość”, „szlachetność” jest przede wszystkim przymiotem Boga, dopiero w drugiej kolejności cechą ludzi⁶⁹. Paweł stwierdza, że

66 Por. A. E. Klich, *Kościół Chrystusa wspólnotą w Duchu Świętym*, s. 55.

67 R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, 3108.

68 Por. A. E. Klich, *Kościół Chrystusa wspólnotą w Duchu Świętym*, s. 52.

69 Por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, 5392.

gdy zaś ukazała się dobroć i miłość Zbawiciela naszego, Boga do ludzi, nie ze względu na sprawiedliwe uczynki, jakie spełnialiśmy, lecz z miłosierdzia swego zbawił nas przez obmycie odradzające i odnawiające w Duchu Świętym (Tt 3, 4).

Dobroć Boga jest motywem dzieła zbawczego, lecz dla ludzi winna być pobudką do nawrócenia⁷⁰. Kiedy Paweł zachęca chrześcijan do życzliwości względem innych, zauważa że chodzi o to, by nie dać

nikomu sposobności do zgorszenia, aby nie wyszydzono naszej postęgi, okazujemy się sługami Boga przez wszystko: przez wielką cierpliwość, wśród utrapień, przeciwności i ucisków, w chłostach, nocnych czuwaniach i w postach, przez czystość i umiejętność, przez wielkoduszność i łagodność, przez objawy Ducha i miłość nieobłudną (2 Kor 6, 3–6).

W dalszej kolejności jako owoc Ducha Paweł wymienia *agathōsynē* oznaczający „prawość serca i życia”, „dobroć” i „życzliwość”⁷¹, jako efekt czynienia kogoś dobrym⁷². Paweł pisze o dobroci jako postawie wiernych: „Bracia, jestem co do was przekonany, że pełni jesteście szlachetnych uczuć [dosł. dobroci, grec. *Agathōsynē*], ubogaceni wszelką wiedzą, zdolni do udzielania sobie wzajemnie upomnień” (Rz 15, 14). W Drugim Liście do Tesaloniczan Paweł wyznaje intencję modlitwy, że „modlimy się zawsze za was, aby Bóg nasz uczynił was godnymi swego wezwania, aby z mocą udoskonalili w was wszelkie pragnienie dobra [dosł. dobroci, grec. *Agathōsynē*] oraz czyn [płynący z] wiary” (1, 11). Natomiast w Liście do Efezjan „dobroć” jest wymieniona jako owoc światła. Autor stwierdza: „Owoce bowiem światłości jest wszelka prawość [dosł. dobroć, grec. *Agathōsynē*] i sprawiedliwość, i prawda” (Ef 5, 9).

Następnie jako owoc Ducha Paweł wymienia „wiarę” (choć w Biblii Tyśiąclecia jest tłumaczenie „wierność”). Rzeczownik grecki *pistis* posiada dwojaki zakres znaczeniowy. Po pierwsze oznacza zaufanie do Boga

70 Por. M. Daukszewicz, *Motywacja soteriologiczna w hymnie chrzcielnym w Tt 2, 11–14; 3, 4–7*, „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 25 (2017) nr 2, s. 117–126.

71 J. Strong, *Grecko-polski słownik Stronga z lokalizacją słów greckich i kodami Popowskiego*, G19.

72 Por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, 19; grecki rzeczownik *Agathōsynē* w Nowym Testamencie występuje tylko 4 razy (poza badanym miejscem w Rz 15, 14; Ef 5, 9; 2 Tes 1, 11).

wynikające z prawdziwości Jego Słowa. W odniesieniu do Boga oznacza przekonanie, że Bóg istnieje oraz że jest Stwórcą i Władcą wszystkiego oraz Tym, który zapewnia i udostępnia zbawienie wieczne w Chrystusie. W odniesieniu zaś do Chrystusa wiara jest przekonaniem, że Jezus jest Mesjaszem, w którym zostało złożone odwieczne i nieskończone Boże życie, i w którym wierzący mają wstęp do królestwa Bożego. Po drugie rzeczownik *pistis* oznacza „wierność”⁷³. W badanej perykopie kontekstem są postawy w relacjach międzyludzkich, dlatego przyjmujemy drugie znaczenie. W tym samym sensie *pistis* stosuje Paweł w Liście do Rzymian oraz w Drugim Liście do Tesaloniczan. W pierwszym przypadku apostoł cechę wierności odnosi do Boga i stwierdza, że ludzka niewierność nie jest w stanie jej zniweczyć (por. Rz 3, 3). W Drugim Liście do Tesaloniczan Paweł podkreśla, że adresaci pozostali „wierni” Bogu pomimo trudności (por. 2 Tes 1, 4)⁷⁴.

W następnej kolejności Paweł wymienia „łagodność”. Grecki termin *prautēs* oznacza „delikatność”, „szlachetność”, „cichość”, „uprzejmość”, „skromność”⁷⁵. Cechę tę Paweł odnosi do samego Chrystusa (por. 2 Kor 10, 1). Apostoł opiera się tu prawdopodobnie na tradycji Jezusowej: na Jego błogosławieństwie ludzi łagodnych i cichych (por. Mt 5, 5; 11, 29). Sam Jezus siebie tak nazywa: „Weźcie moje jarzmo na siebie i uczcie się ode Mnie, bo jestem cichy [dosłownie: „łagodny”] i pokorny sercem, a znajdziecie ukojenie dla dusz waszych” (Mt 11, 29). Postawa łagodności zawsze ukazywana jest w pozytywnym świetle, chociaż nie zawsze stanowi bezpośredni przedmiot wczesnochrześcijańskiej parenezy (por. 1 Kor 4, 2; Ga 6, 1; Kol 3, 12; Jk 1, 21; 3, 13; 1 P 3, 16). Łagodność jest często wzmiankowana w sposób pośredni jako postawa, którą winien odznaczać się pasterz (por. 2 Tm 2, 25: „powinien z łagodnością pouczać wrogo usposobionych”; por także: Tt 3, 2), szczególnie wobec niewyrozumiałych braci i niechętnych przeciwników (por. 1 P 3, 16). W tym kontekście „delikatność” oznacza milczenie wobec oszczerczych prowokacji ze strony niewierzących oraz spokój własnego sumienia, wolnego

73 J. Strong, *Grecko-polski słownik Stronga z lokalizacją słów greckich i kodami Popowskiego*, G4102.

74 Por. M. Bednarz, *Pierwszy i Drugi List do Tesaloniczan*, s. 459.

75 Zob. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, 4111.

od wszelkich niegodziwych działań w obliczu tych, którzy je czynią⁷⁶. Postawa *prautēs* reguluje stosunki i współzycie we wspólnocie, nie tyle poprzez niezauważenie czy pominięcie zewnętrznych różnic, lecz raczej przez zdolność odróżniania tego, co istotne od tego, co drugorzędne⁷⁷.

Jako ostatnią postawę, należącą do owocu Ducha, Paweł wymienia „opanowanie”. Grecki rzeczownik *egkrateia* oznacza „panowanie nad sobą”, „opanowanie”, „wstrzemięźliwość”, „umiarkowanie”⁷⁸. Poza badanym miejscem w Nowym Testamencie jest tylko trzy razy – w Dziejach Apostolskich i w Drugim Liście św. Piotra. Łukasz wskazuje na wstrzemięźliwość, obok sprawiedliwości i przyszłego sądu, wzmiankowaną przez Pawła w jego przemówieniu wygłoszonym wobec Feliksa (por. Dz 24, 25). Jeśli przyjmiemy, że wstrzemięźliwość oznacza usilne staranie o czystość sumienia wobec Boga i ludzi, a więc powstrzymanie się od grzechu i wszelkich nadużyć, a także umiejętność samokontroli, opanowania siebie, swoich popędów i wad charakteru⁷⁹, wówczas staje się jasna postawa prokonsula, który przestraszył się i odesłał Pawła⁸⁰. Ponadto w Drugim Liście św. Piotra opanowanie jest wymienione w łańcuchu postaw związanych z wiarą i pobożnością (por. 2 P 1, 3–9). Wydaje się, że opanowanie, wymienione na końcu listy postaw będących owocem Ducha stanowi nawiązanie do miłości rozpoczynającej listę. Chrześcijańskie opanowanie wskazuje na otwarcie się osoby na miłość Boga, jako na najwyższą wartość, którą też owocuje miłością bratnią.

Lista cnót, rozpoczynająca się od miłości, wskazuje na współzależność od niej wszystkich chrześcijańskich postaw człowieka oraz na ich źródło – na Ducha Świętego. To On objawia miłość Bożą i uzdalnia

76 J. Nawrot, Cnoty ludzkie w Listach Powszechnych, „Poznańskie Studia Teologiczne” 14 (2003), s. 23.

77 Cecha *prautēs* jest ceniona przez uczonych Greków (Seneka, Epiklet) i uważana za znak duszy szlachetnej i mocnej. Cnotą tą winien się odznaczać panujący. Znana była w Starym Testamencie, zwłaszcza w pismach młodszych: prorockich i mądrościowych. Ukazywana jest jako postawa stawiająca człowieka w uprzywilejowanym związku z Bogiem (por. Iz 26, 6; Ps 37, 11; 44, 15; 147, 6), należy również do duchowości „ubogich Jahwe” (Ps 34, 2; 149, 4; Sof 3, 12); por. A. E. Klich, Kościół Chrystusa wspólnotą w Duchu Świętym, s. 52.

78 Por. R. Popowski, Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu, 1468.

79 J. Nawrot, Cnoty ludzkie w Listach Powszechnych, s. 32.

80 Por. D. Kotecki, „Owoce zaś ducha jest (...) umiarkowanie” (Ga 5, 23). Ludzki i teologiczny wymiar cnoty umiarkowania, s. 223.

wierzących do miłości wobec bliźnich. Same dobre czyny nie wystarczą, gdyż ważna jest motywacja, z jakiej one wypływają. Autentyczna miłość, która jest z Boga, przekształca solidarność i życzliwość ludzką w postawy owocujące dzięki Duchowi Świętemu. Jednocześnie apostoł zauważa, że człowiek, w którego życiu owocuje miłość, nie podlega już Prawu Starego Testamentu (por. Ga 5, 23b).

Jakkolwiek naturalne skłonności ciała, jak namiętność czy pożądlivość, są stale obecne w ludzkiej naturze, jednak Paweł przypomina, że ciało ze swymi namiętnościami i pożądlivościami zostało „ukrzyżowane” razem z Chrystusem. Jeśli wierzący pójdą drogą wskazaną przez Ducha Świętego, On zwycięży moc ciała i uzdolni do prawdziwej miłości⁸¹. Jednocześnie Paweł podkreśla, że „ci, którzy należą do Chrystusa Jezusa ukrzyżowali ciało swoje z jego namiętnościami i pożądaniami” (por. 5, 24). Ukrzyżowanie to nastąpiło w chwili chrztu (por. Rz 6, 6) – dokonało się wówczas zanurzenie w śmierci Chrystusa na krzyżu, która jest aktem największej Jego miłości ku Bogu i ludziom⁸². Dzięki współpracy z łaską chrztu, naturalny egoizm traci na sile oddziaływania, natomiast dzięki wierze i mocy Ducha chrześcijanie są uzdolnieni do czynów miłości wobec bliźnich.

Następnie apostoł powraca do myśli wyrażonej na początku perykopy, gdzie zachęcał, by „postępować według Ducha” (5, 16). Teraz stwierdza: „mając życie od Ducha do Ducha się też stosujmy” (5, 25). W ten sposób inspiruje wierzących do kroczenia tą drogą, jaką wyznaczył im Duch Święty⁸³. Cały wywód Paweł kończy praktyczną zachętą: „nie szukajmy próżnej chwały, jedni drugich drażniąc i wzajemnie sobie zazdroszcząc” (5, 26). Święty Jan Chryzostom w swym komentarzu dopowiada: „szukanie próżnej chwały rodzi zazdrość, zazdrość zaś niekończące się zło”⁸⁴. Apostoł Narodów wskazuje na potrzebę uważnego, zaangażowanego słuchania Ducha i do postępowania według tych natchnień.

81 Por. E. Tamez, *List do Galatów*, s. 1520.

82 Por. *List do Galatów. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, oprac. E. Szymanek, s. 113; por. także A. E. Klich, *Chrzest zjednoczeniem ze śmiercią i zmartwychwstaniem Chrystusa* (Rz 6, 1–14), „*Ruch Biblijny i Liturgiczny*” 70 (2017) nr 2, s. 147–161.

83 *List do Galatów. Pismo Święte Starego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych*, s. 95n.

84 J. Chryzostom, *Komentarz do Listu św. Pawła do Galatów*, s. 125.

Podsumowanie

Reasumując należy stwierdzić, że przeprowadzona analiza egzegetyczna doprowadziła do interesujących wniosków. Najpierw warto podkreślić, że przyjęcie przez chrześcijanina daru zbawienia owocuje tym, że jest on uzdolniony do życia w Duchu. Praktycznie oznacza to życie w miłości, w szacunku wobec innych. Natomiast nieprzyjęcie daru zbawienia uzewnętrznia się tym, że w życiu człowieka dominują nadużycia sfery seksualnej oraz postawy, w których brakuje poważania wobec godności drugiej osoby i przebaczenia doznawanych zranień. W końcu dochodzi do odrzucenia więzi z osobowym Bogiem. W dalszej kolejności Paweł uwrażliwia na owoc, po jakim można rozpoznać, że wierzący postępuje w uległości Duchowi Świętemu. Życie pełne miłości, radości, pokoju, cierpliwości, uprzejmości, dobroci, wierności, łagodności i opanowania ma swe źródło w Bogu, a wierzącym dane są jako dar. Uległość Duchowi Świętemu sprawia, że wierzący uzdolnieni są do przewyższania egoistycznych postaw i otrzymują wolność i moc do ofiarnej miłości wobec braci i siostr.

Bibliografia

- Adamczewski B., *List do Filemona. List do Kolosan*, Częstochowa 2006 (Nowy Komentarz Biblijny. Nowy Testament, 12).
- Adamczewski B., *Owoc Ducha – owoc mądrości. Sapiencjalne cechy katalogu cnót Ga 5, 22n*, „Studia Lovinensia” 3 (2001), s. 1–10.
- Bednarz M., *Pierwszy i Drugi List do Tesaloniczan*, Częstochowa 2006 (Nowy Komentarz Biblijny. Nowy Testament, 13).
- Chryzostom J., *Komentarz do Listu św. Pawła do Galatów*, Kraków 2008.
- Daukszewicz M., *Motywacja soteriologiczna w hymnie chrzcielnym w Tt 2, 11–14; 3, 4–7*, „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 25 (2017) nr 2, s. 117–126.
- Dąbek T. M., *Owoce Ducha Świętego (Ga 5, 22–23)*, w: T. M. Dąbek [i inni], *Aby rozważyć Pismo Święte*, Kraków 2011, s. 201–2017.
- Flis J., *List do Filipian*, Częstochowa 2011 (Nowy Komentarz Biblijny. Nowy Testament, 11).
- Jezińska E. J., *Pawłowa definicja życia chrześcijańskiego (Ga 2, 20)*,

- w: *Ope et consilio. Księga Pamiątkowa dedykowana ks. prof. Józefowi Swastkowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. J. Pater, Wrocław 2007, s. 130–137.
- Kern K., *Owoce Ducha Świętego* Ga 5, 22–23, „*Scriptura Sacra*” 16 (2012), s. 35–46.
- Klich A. E., *Chrzest zjednoczeniem ze śmiercią i zmartwychwstaniem Chrystusa* (Rz 6, 1–14), „*Ruch Biblijny i Liturgiczny*” 70 (2017) nr 2, s. 147–161.
- Klich A. E., *Istota wolności w ujęciu św. Pawła*, „*Sosnowieckie Studia Teologiczne*” 14 (2018/2019), s. 257–269.
- Klich A. E., *Kościół Chrystusa wspólnotą w Duchu Świętym*, Kraków 2008.
- Kopiczko T., *Biblijne owoce Ducha Świętego* (Ga 5, 22–23) *na drodze do dojrzałej wiary w katechezie*, „*Verbum Vitae*” 37 (2020) nr 1, s. 257–270.
- Kosiłowski P., *Życie chrześcijanina* (Ga 2, 16.19–20), „*Studia Bobolanum*” 1 (2001) nr 1, s. 93–116.
- Kotecki D., *„Owoce zaś ducha jest (...) umiarkowanie”* (Ga 5, 23). *Ludzki i teologiczny wymiar cnoty umiarkowania*, w: *Mądrość życia*, red. M. Mróz, Toruń 2003, s. 219–243.
- Langkammer H., *Teologia Nowego Testamentu*, t. 2, Wrocław 1984.
- List do Galatów. Pismo Święte Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych*, tłum., wstęp i komentarz H. Langkammer, Lublin 1999.
- List do Galatów. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, oprac. E. Szymanek, Poznań–Warszawa 1978.
- Łach J., *„Dla wolności wyswobodził nas Chrystus”* (Ga 5, 1), „*Studia Theologica Varsaviensia*” 29 (1991) nr 2, s. 33–46.
- Mickiewicz F., *Ewangelia według św. Łukasza*, Częstochowa 2012 (Nowy Komentarz Biblijny. Nowy Testament, III/2).
- Misztal W., *Współdziałanie chrześcijanina z Duchem Świętym wg Ga 5, 22–23*, „*Polonia Sacra*” 6 (2002) nr 10, s. 311–332.
- Nawrot J., *Cnoty ludzkie w Listach Powszechnych*, „*Poznańskie Studia Teologiczne*” 14 (2003), s. 21–44.
- Negrier A., Léon-Dufour X., *Brat*, w: *Słownik teologii biblijnej*, red. X. Léon-Dufour, Poznań 1994, s. 104–107.
- Papieska Komisja Biblijna, *Czym jest człowiek? Zarys antropologii biblijnej*, tłum. H. Witczyk, Kielce 2019.
- Pelagiusz, *Komentarz do listów św. Pawła*, Kraków 2019.
- Pindel R., *Proklamowanie Chrystusa ukrzyżowanego* (Ga 3, 1–5), w: *Jezus*

- Chrystus wczoraj i dziś, ten sam także i na wieki (Hbr 13, 8), red. A. Napiórkowski, Z. Kijas, Kraków 2004, s. 353–366 (Studia, 8).
- Popowski R., *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, Warszawa 2006.
- Rakocy W., *W obronie prawdy Ewangelii (List do Galatów)*, w: *Wprowadzenie w myśl i wezwanie Ksiąg Biblijnych*, t. 9: *Dzieje Apostolskie. Listy św. Pawła*, red. J. Frankowski, Warszawa 1997, s. 264–289.
- Rosik M., *Pierwszy List do Koryntian*, Częstochowa 2007 (Nowy Komentarz Biblijny. Nowy Testament, 7).
- Rosik M., „Miłością ożywieni służcie sobie wzajemnie” (Ga 5, 13). *Roztropne napomnienie nierozumnych Galatów*, „*Życie Konsekwane*” (2012) nr 1, s. 8–13.
- Stasiak S., *Niewystarczalność Prawa w wychowaniu według Listu do Galatów*, „*Verbum Vitae*” 11 (2012) nr 21, s. 159–181.
- Strong J., *Grecko-polski słownik Stronga z lokalizacją słów greckich i kodami Popowskiego*, Warszawa 2014.
- Szymanek E., *Istota synostwa Bożego (Ga 3, 26–27)*, „*Roczniki Teologiczno-Kanoniczne*” 16 (1969) z. 1, s. 61–76.
- Tamez E., *List do Galatów*, w: *Międzynarodowy komentarz do Pisma Świętego*, red. W. R. Farmer, Warszawa 2000, s. 1507–1520.
- Tomasz z Akwinu, *Wykład Listu do Rzymian*, Poznań 1987.
- Wiener C., *Miłość*, w: *Słownik teologii biblijnej*, red. X. Léon-Dufour, Poznań 1994, s. 484–492.
- Zdziałek R. S., *Egzystencjalna godność chrześcijanina – zobowiązaniem prowadzenia przez niego godziwego życia moralnego (Ga 5, 25)*, „*Quaestiones Selectae*” 12 (2005) nr 19, s. 125–130.
- Zdziałek R. S., *Poddanie się wiernych działaniu Ducha Świętego – obroną przed uleganiem złym pokusom ich natury sprzed grzechu (Ga 5, 16)*, „*Studia Sandomierskie*” 14 (2007) z. 2–4, s. 363–376.